

NA PÓTU.

(V Harrasu na Niže - Avstrijskem.)

Ój lepa in bogata
Ti nemška si dežela!
A kaj, ko te pohajam,
Mi duša ni vesela? ...

Spominjam tu se roda,
Ki daleč je od mene;
Uboštva, svade spona
Ga tarejo jeklene! —

Solzica britka kane
Iz mojega očesa,
Izdihljaj, molbo dvignem
V dobrotljiva nebesa:

»Porosi, mili Bože,
Slovenski narod s srečo,
Obdari ga, obdari
Z močjo in slogo večo!« ...

Janko Leban.

Lepi dol.

(Nadaljevanje.)

V. Ranjenec.

Komaj zasveti na nebu jutranja zarja, že obesi Ivan puško na ramo in stopa v otožne misli vtopljen proti Ciganski jami. Prišedšemu bliže zdi se, da vidi pri vhodu obris človeške glave. Sname puško raz ramo in napne kresilo. Njegov zvesti tovariš mora biti pokopan krščansko, — tak je sklep Ivanov. Da je Martin mrtev, o tem ne dvomi. Poznal ga je in vedel, da bi se Martin dal prej razsekati v kosce, kakor udal se ciganom v milost ali nemilost. Videl je tudi, da so odnesli njegovo truplo, a preprečiti tega ni mogel. Truplo njegovo hoče zdaj poiskati in zahtevati od zločincev, če bi se morala prelivati tudi kri. Oprezno bliža se jami, še oprežneje pa se pomika v votlino. Bolj in bolj privadi se mu oko tmine; zdaj razloči obleko, spozna tudi obraz svojega obžalovanega tovariša. Pozabljena je vsa nevarnost. Ivan poklekne in pritisne svoje uho Martinu na prsa.

Martin globoko vzdihne: »Ali še živiš, Martin? O ljubi moj Martin!«

Martin odpre trudne oči in šepeta komaj umljivo: »Ivan, ti si? Kje pa sva?«

Ivan ne odgovori. Domisli se, da ga more opazovati in poslušati hudoben človek skrit v temni jami. Rahlo prime ranjenca čez pleča, potegne ga iz votline in nese domov kakor otroka.

Martinovo spanje je nemirno. Krčevito stiska desno pest in maha ž njo krog sebe. Ubogi Martin! še v spanju se biješ s cigani.

Ko se bolnik nekoliko pomiri, razloži Ivan kupljene stvari, zaneti ogenj in kmalu je vrela juha na ognjišči. »Kako prav«, dé sam pri sebi, »da sem kupil tudi mesa! To bo zanj, ki že štiri dni ni užil tečne hrane.«

Martin še vedno spi in globoko sope. Ivan se ne upa dramiti ga, pa opazuje čudeč se strokovnjaške preveze na ranah. Obraz bolnikov je čisto umit; zlomljena leva roka povita s čistimi obvezami. Ivan poučen iz prejšnjih let, kako se prevezujejo rane, najde vse v najlepšem redu, vse snažno in čisto.

»To ni cigansko delo; takih obvez, takih podlog, take čistosti divjaki ne

poznajo.« V bolnikovem žepu najde še več enako čistega prevezila. »Od kod to?«

Bolnik globoko vzdihne in odpre oči. »Kje sem?«

»Tu si pri meni.«

»Kaj pa se je godilo z menoj? Da, da. Bil sem vrh goreče strehe, sekiro sem zalučil v predrzno cigansko druhal, potem Dalje ne vem; sanjalo se mi je morda. Kakor bi slišal iz tal pod seboj divjo kletev svojih preganjalcev . . . Vedno globlje doné njih hripavi glasovi; mene pa tišči na celem telesu. Velika teža je na mojih prsih in zastaja mi sapa. Zopet zaslišim človeške stopinje. Vedno bolj prosti so mi udje, zdi se mi, kakor da pesek grebejo nad menoj. Ugledam brlečo luč in pa čez me sklonjenega častitljivega starčka s sivo brado in milimi očmi; njegov obraz vtisnil se mi je v spomin. Molče mi je izpiral skeleče rane in vlival vanje neko tekočino, ki me je prijetno hladila. Pozneje videl sem zopet tebe. Oh, kje sem vendar bil?«

»Mislim, da v ciganski jami; vsaj našel sem te tam. Pustiva to, zdaj si pri meni.«

Ko Martin zopet zadremlje, vzame Ivan sekiro, odide v Dolgo dolino in poseka tam več lepih smrek. »Dalje ne smem odlašati«, pravi sam pri sebi, »zima je blizu in osmojeni strešni oder bi se podrl pod snegom.« Pripravljal je les za streho, prinašal pridno ledu za Martinove rane, lovil jesenske ptiče, ki so bolnika tako krepčali, da je prvo nedeljo potem že lahko vstal s postelje. Ivan ga je sicer svaril, češ, naj se ne prenaagli; toda Martin mu zatrjuje, da se čuti že močnega in da že lahko prevzame nekatera hišna opravila, zlasti ta dan. »Lej, nedelja je. Jaz itak ne morem k službi božji, ali naj tudi tebe zadržujem?«

Ivan še do danes ni bil sporočil svojemu tovarišu, kako milostno ga je bil sprejel grof v Trgu, niti mu razkazal prekoristnih rečij, ki jih je prinesel od tam. To veselje namenil mu je za ta prosti dan.

Martin se zelo veseli, ko sliši o priznanju, s katerim je grof počastil dosluženega vojaka, še bolj pa se razveseli lepih in prepotrebni pušek na kresilo, katerih eno mu dá Ivan rekoč:

»Milostni gospod grof ti je podaril to puško in ti dovolil preganjati z menoj ropno žival krog Jaznega dola.«

»Bog ga živi mnoga leta!« vsklikne Martin, puško pa objame z obema rokama. Solza veselja zaigra v očesu — bivšemu vojaku.

»Dobro varuj! V treh urah se vrnem.« S temi besedami se napoti Ivan k službi božji v cerkev.

Ko je Martin sam, oskube kljunača in dve jerebici za kosilo.

Popoldne hoče Ivan zvedeti kaj več o dogodkih v Ciganski jami. Martin pa mu na vsa vprašanja ne vé povedati več kakor prej. Niti to mu ni jasno, so li bile to sanje ali resnica. Toda precéj dobro se spominja častitljivega moža, ki mu je rešil življenje. »Spominjam se ga, kakor bi ga videl pred seboj,« tako ponavlja večkrat.

Ivan odmajuje z glavo: »Neumljivo, neverjetno in vendar mora biti res. Od kod sicer čiste obveze na ranah? Kaj, ko bi imela jama še kak drug vhod? Ciganov ni še bilo videti iz jame nazaj; ti ne strpé celi teden v istem kraju. Zakaj se usmiljeni ranocelnik dalje ne briga za svojega bolnika, zakaj ne pride bliže?«

Ivan si je belil že dolgo glavo, toda Ciganska jama in dobri duh v njej ostala sta mu skrivnost. Martinu svetuje, naj bode oprezen, kadar hodi tam mimo

jame, naj se zahvali starčku, ako bi ga slučajno srečal. »V jami za zdaj nimava opravka, morebiti bo kdaj ustregel ne-pričakovan slučaj najini radovednosti; ali pa ji ustreževa takrat sama, ko bova šla tje po opravku.«

Pri tem je ostalo.

VI. Priprave za prezimovanje.

Več dnij že Ivan tesari v Dolgi dolini. Mislil bi si marsikdo, da se je v dvajset-letni vojaški službi odvadil dela. Temu ni bilo tako. Če ga je zvečer miloval Martin zaradi žuljev na rokah, odvrnil mu je vselej: »Žuli na rokah delajo okusno jed in dober želodec.«

Martin, na glavi še obvezan, ne strpi več v hiši; k težkemu tesarskemu delu pa ga Ivan ne pusti. Zato si naredi po Ivanovem nasvetu več lesenih pastij za polhe. S puško na rami hodi po gozdu, nastavlja zvečer polhom pasti in jesenskim ptičem zanjke iz žime, zjutraj pa pobira ujeto žival.

Posebno srečo, pa tudi veselje ima pri lovu na polhe. V vsako votlo deblo, ki je najde, podrega s šibico. »Drgam, drgam«, oglasi se mu oplašeni debeluhar polh. V tako duplo kadi potem z netilno gobo, listjem in mahom, dokler se godrnjači od dima omamljeni drug za drugim ne privale iz nje. To je potem večerja, da je ne moreta prehvaliti! Niti tolšče jima ni treba pridevati; Martin jo celo odceja in kmalu ima že dve veliki posodi kakor olje tekoče maščobe. Rabita jo na mestu kadečih se lesenih tersk za razsvetljava, pa tudi za zabelo.

Ko je bil Martin poskusil to novo razsvetljava, prišla mu je na misel druga, cenejša. Nabere namreč velik kup bukovega žira, katerega je letos v obilici, kar se more sklepati že po ugodnem polhovem letu. Žir hoče sušiti in tlačiti iz njega olje po zimi, ko bo čas za to delo.

Nekega jutra prinese Martin domov tri lepe kljunače. Ker jih nista porabila precej isti dan, ostali so čez noč v izbi, ki je bila odločena za shrambo živeža. Drugi dan je bil že zakuril na ognjišči, pa kako se začudi, ko v izbi ne najde več za kosilo namenjenih ptičev. Hitro to sporoči Ivanu.

Ivan pride in pregleda shrambo, med tem pa voha, kakor bi hotel kaj izvohati. V neometanem zidu zapazi špranjo, veliko dovolj, da bi se skoz njo splazil maček. Tam najde poleg pikastega ptičjega perja tudi kosmič svetlo-rujave dlake. »Lej, pri tej špranji so izfrčali ptiči, pa pustili dlako za seboj«, reče Ivan nagajivo.

Martinu se sicer dozdeva, da se Ivan šali, saj ptiči niso bili živi, tudi niso imeli dlake; a vendar ne vé, pri čem da je. Za okusne kljunače odškoduje se s polhi.

Ivan naredi iz žice zanjko, pa jo nastavi k špranji in tolaži Martina: »V prihodnje nama ne bodo ptiči frčali iz izbe, prej v izbo.«

Prihodnje jutro je prva Martinova pot v izbo. Vrne se pa takoj — pljuvaje pred se. »Lepega ptiča sva ujela; za vsak nos ga je dosti, ali pa še preveč.« Ivan najde v zanjki ujetega dihurja, ki se je hotel navečerjati kakor prejšnjo noč. Martinu veli, naj ga odere, kajti njegova koža se lahko dobro proda.

Na isti način ujameta tudi dve kuni. Te ste bili Martinu ljubši, ker si ni bilo treba pri odiranju zavezovati nosa, kakor pri prvi »grdobi«. Tako je vedno imenoval dihurja.

Lepa mrzla jesen je kaj ugodna Ivanovemu tesanju. Zadnji čas mu tudi Martin vrlo pomaga. Že imata strešni oder sestavljen nad Jazno dolino. Ko zmrzne zemlja, spravita ga z malim trudom do koče sredi dola. Več truda prizadelo je

stavljenje odra na hišo, a polagoma sta zvršila tudi to prav srečno in Ivan ga je mogel pokriti z nakrojenimi deskami. Med tem je hodil Martin zopet na lov in se preskrboval z živežem za dolgo zimo. Pri debelem, votlem deblu pa je enkrat hudo naletel. Misleč, da tu prebiva star godrnjač polh s svojo obilno družino, podrega s palčico v duplo. Ta hip vsuje se mu v obraz tropa divjih bučel. Preplašen maha okrog sebe in zbeži domu. Daleč spremile so ga razkačene buče in hudo opikale. S klo-bukom okrog sebe mahaje priteče do Ivana v dolino, ki ga tolaži in mu puli žela. Drugo jutro je Martin zelo otekkel v obraz. Jezi se nad bučelami.

»Ne jezi se!« tolaži ga Ivan. »Vse bučelice, ki so te pičile, poškodovale so se vsled tega tako, da so morale umreti.«

»I no, branile so svoj dom, kakor sem ga branil jaz pred cigani.«

»Takrat, ljubi moj, si bil pravi sršen.«

Martin obveže si otekli obraz, Ivan pa pripravi netila, kresilne gobe, sekuro in zbije iz desk pripraven panj.

S tako pripravo napotita se po buče.

»Stoj, zavpije Martin videč osodepolno duplo, tam-le so!«

Ivan ukreše ogenj, pa zakadi pri luknji divjim bučelam. Razsrjene buče šumé hudo nekaj časa, pa končno jih umiri gosti dim. Na to zamaši Ivan prvotno luknjo in preseka nekoliko više drugo. Tje pristavi panj, v kateri se preselé buče popolnoma mirne, kar se je Martinu kaj čudno zdelo.

Ko so bile buče spravljene, razširi Ivan luknjo in privede iz nje sat za satom.

»Lej Martin, tu je več medu, kakor ga potrebujeta dva panja bučel čez zimo! Dobra polovica bo tedaj ostala

nama!« Doma spravita nabrano strd v izbo, panj bučel pa v podstrešje, kamor jih bodeta lahko hodila pitat.

Potem otreseta hruško v Dolgi dolini, in spravita drobni sad, ki jima bo dobro služil v dolgi zimi. Peči ni bilo od nekdanj v Kólarjevi koči, zato pa po vipavski šegi tem večje ognjišče v kuhinji. Tu je bil prostor, kjer so molili, jedli, posvetovali se, počivali, sploh vse, le spali so v sobi. Ivan je spoštoval staro navado, kljub temu pa vendar spoznal, kako potrebna bi bila peč za zimo. Za to delo ponudi se Martin. Nanese ilovice, nažge opeke in sezida v hiši še dosti čedno peč, med tem ko je Ivan podiral ozidje pogorelega hleva. Bilo je namreč po svojem grdem licu obema na poti. Kurjavo sta imela prav blizu, kajti bila je le severna stran Jaznega vrha gola, na drugih straneh pa je segalo grmovje v dolino.

»Jutri je tvoj god, Martin; letos ga boš praznoval drugače, kakor si ga dose-daj. Morebiti bodo spomini na nekdanje veselje vzbujali žalost v tvojem srcu.«

»Nikakor ne. Zakaj sem pa mož, čemu sem bil vojak, ako se ne bi mogel sprijaz-niti z novim najinim življenjem? Nikdar nisem mogel trpeti pri vojakihih takih tovarišev, ki so vedno pravili, kako jim je bilo doma in se niso mogli privaditi novim navadam in razmeram.«

»Ti si mož zame in za Jazni dol. Bog ti torej daj še mnogokrat martinovati, zlasti veselo pa jutri, dragi moj!«

Martin nekako maje z glavo. »Ne vem, kako bo jutri. Po snegu diši.« Proti večeru začelo je v resnici snežiti.

Martin je bil odšel v Dolgo dolino po opravku, Ivan pa pospravlja okrog hiše. Mrači se že in misliti je treba na delo-pust. Mrak in sneg prisilila sta tropo divjih gosi, da so se vsedle odurno kričaje pod Ostri vrh nad Jaznim dolom.

Ivan jih zapazi takoj, vzame puško, ki je bila vedno nabita. Previdno se bliža košati bukvi, kjer so bile obsedele. Dobro pomeri in ustreli.

Kričaje dvignejo se oplasene gosi v zrak; štiri obstreljene pa se mečejo pod drevesom po tleh. Zelo zadovoljen je Ivan s svojim uspehom.

Ko Martin zasliši strel, priteče in vidi Ivana, ki pobira težke ptice. Veseli ga nepričakovano vezilo. Ponosen postavi drugi dan na mizo okusno prirejeno Martinovo gos. Bilo je za oba godovanje veselo in želela sta si še mnogo takih godov.

(Nadaljev. prih.)

Iz burkaste preteklosti Mihe Gorenjskega.

(Nadaljevanje.)

III. Lov na zajca.

Če tudi ni znal Rudolf Tanki prav nič streljati, nastavljal je neko zimo vendarle seneno vabo na vrt, da bi mu na ta način prišel zajec pod roke. Vsako noč je hodil gledat, če ga čaka kaj divjačine.

»Bleda luna jasno sije,
Tanki misli na svoj lov.«

Nekega dne prinese hlapec Mihi iz gozda čisto zmrznenega zajca. Miha ga postavi po koncu v odpravnikovo vabo. Po noči pokliče k sebi postiljona in mu pravi, naj gre pogledat, ali ni na vrtu zajec, njemu se je ravnokar tako videlo. Postiljon hitro opravi in pride nazaj povedat, da je res zajec pri senu. »Brž pokličite g. Tankega!« veli mu Miha. Tanki hitro skoči po koncu, vrže suknjo nase, leti na vrt, pomeri in — zajec obstoji, kakor je stal pred strelom. Tanki leti ponj, zagrabi ga in prinese poštarju. Ta zajca najpred nekoliko raztegne, ker ga je mraz vsega skrčil, in reče Tankemu: »Prvega zajca, ki ste ga ustrelili v svojem življenji, bode pač poslali svojemu bratu v Gorotan?«

Tanki bi ga bil gotovo poslal, ko bi ne bila še tisto jutro dva psa zajca

raztrgala. Sicer se Tanki kislo drži vsled te nezgode, vendar se tolaži s tem, da to pač ni bil prvi in h krati zadnji zajec, ki ga je srečno pogodil.

Necega jutra — bila je ravno nedelja — zajec zares pride. Tanki vstreli nanj in gre to srečo hitro naznanit svojemu gospodu. Miha ga vpraša: »Ali ste ga pa tudi zadeli?« Tanki odgovori: »Nisem šel pogledat, grem potem, ko pridem iz cerkve.«

Med tem, ko je bil Tanki pri božji službi, gre Miha pogledat na vrt in spozna, da odpravnik zajca še zadel ni. Na to gre v hlev, nareže kravi žilo v repu, vjame kri in jo gre potrest od vabe po vrtu do sosedove hiše in v njegovo vežo. Tanki prišedši iz cerkve hiti pogledat, kako se mu je posrečil prejšnji strel. Kmalu se vrne k poštarju: »Zajca sem zadel, kri sem videl, a zajca ni nikjer!« Miha ga vpraša: »Ali ste pa tudi šli za krvavo sledjo?« »To mi pa ni prišlo na misli,« odvrne Tanki bolj zadovoljen in se poda zopet na vrt. Kmalu na to nastane velik hrup in vrišč v sosedovi veži. Tanki kriči: »Mojega zajca sem!« toda sosеду se še sanjalo ni nikoli o njegovem zajcu. Ker je Tanki le prehud, pokliče ga Miha

domov na pošto in mu obljubi, da bo on ustrelil sam družega zajca, kateri mu gotovo ne bo ušel! Sosea pa, ki se mu je že zdelo, da je tu Mihova roka vmes, povabi popoldne na bokal dobrega vina, katerega s Tankim vkupaj spijó in slednjič vse z lepo poravnajo. Le Tankemu je bilo pri tem malo bolj sitno, ker mu je Miha naložil, da sosedu odpuščanja prosi zaradi razžaljenja časti.

IV. Strel na kokoši.

Kakor večkrat že marsikateri gospodar, tako se je tudi Miha pogostokrat togotil, da tuje kure brskajo po njegovih njivah in škodo delajo. Tanki se ponudi, če poštar dovoli, da vse postreli. Miha meni, da se mora dotičnim gospodinjam, katerih so kure, poslati poprej »ultimatum«.

Na to povabi poštar več gospodov na odpravnikov kurji lov in določi za to poseben dan. Med tem nabije svojo puško tako, da dene kurjega perja na mesto svinčenega zrna.

Z veseljem pride povabljen gospôda ob naznanjenem dnevu. Pa je že smola! Nobene kure ni na njivo. Mihi slednjič ne kaže družega, kakor da sam spravi par domačih kur na njivo. Rajni Klemovec jih zanese tjekaj, ker se je sam ponudil, da pomaga pri tem opravi, ter jih izpusti na primernem kraju. Kmalu jih Tanki, prišedši iz pisarne, zagleda ter radostno zakliče: »Sedaj-le so tam!« Miha ga spodbode: »Gospod Tanki, le urno, vzemite kar mojo puško, je že nabita, in brž nad-nje!«

Brzih korakov jo briše Tanki proti njivi in vsa družba za njim. Strelec se postavi na pripraven kraj in zalezuje bližnjo kuro z namerjeno puško. Poštar mu zakliče: »Tanki, ne preblizo, Tanki, ne preblizo, boste kuro razstrelili!« Kar počí puška in perje se pred strelcem na

vse strani razsiplje. Miha mu zakliče: »No, ali Vam nisem rekel, da boste kuro vso razstrelili?« Tanki gleda za perjem in pravi: »Saj res, čisto razstreljena je.« Pri teh besedah strelčevih pa se pokaže kura, na katero je prej meril, živa poleg njega in gre lepo na sosednjo njivo!

V. Strel na veverico.

Poštarja pride obiskat znana obitelj. Otroci v tej obitelji so imeli za igračo s slamo napolnjen veveričin meh. Mati dovoli Mihi na njegovo prošnjo, da sme natlačeno žival dejati na divji kostanj in z nitjo privezati. Kmalu na to pridejo šolarji po cesti. Miha jih opozori na mično živalico vprašaje jih, če ni to veverica. Enoglasno vse odzove: »Je, je; pojmo po gospoda Tankega!« Poznali so ga, kako rad strelja.

Kmalu pride par dečkov iz hiše in Tanki ž njimi puško držeč v roci. Med tem pa gre Miha z obitelji v gorenje nadstropje k oknu, od koder se strelec ložje in skrivaj opazuje.

Tanki zagledavši veverico, pomeri, sproži — in veverica se prevrne, pa obvisi na niti. Strelec pogleda na drevo in zapazivši veverico obrneno, zakliče: »To je najlepša smrt!« Naglo hiti z dečkoma po lestvico, da bi dobil ustreljeno veverico. Ne traja dolgo in vrnejo se vsi trije z lestvico, katero pristavijo k visokemu drevesu. Eden dečkov spleza na povelje strelčevo do veverice, da jo spravi doli. Deček hitro potegne za nit, pretrga pri tem veverici kožo na glavi in ozadji ter jo spusti na tla. Tanki urno priskoči, da si ogleda svoj plen, toda, o joj! Slama moli veverici iz obeh koncev in nit se je drži! Brž se ozre na vse strani, ali ni morebiti kdo videl njegovega krasnega plena, in naglo zbeži v hišo!

VI. Prvi april.

Tanki se je polagoma toliko priučil pri Mihovih burkah, da je začel tudi sam poskušati tu pa tam katero uganiti. Svojo priučeno umetelnost je razkazoval nekega leta zlasti nad prvim aprilom. Ves teden je že poprej Mihi pripovedoval, katere ima »na piki«, da jih pošlje »po aprila«. In res, precéj srečen je bil v svojih poskušnjah, marsikdo se mu je vsedel na limanice.

Ko se Mihi že dovolj zdi, sklene Tankega splaćati v imenu vseh drugih. Podá se na četrť ure oddaljeno žago. Tu sta bila dva žagarja, ki sta hodila tudi rada na lov. Miha pokliče blizu žagarjev k sebi mlinarjevega fantiča in mu naroči, naj brž gré poklicat gospoda Tankega, ki naj vzame puško saboj. Žagarja, ki sta slišala, kaj mu je Miha

naročil, ponudita se brž rekoč: »Naj gre rajše jeden izmed naju, saj fantič ne bo prav opravil.« Miha pravi: »To je pa še boljše, saj res! Tedaj pa lahko vzameta z doma še kak večji zaboj in gresta z gospodom Tankim skupaj v Stané. Tam ravno orje stari Govedar. On vama bo že povedal, kako je s kunami, in kje gnezdijo. Ako ravnata pravilno, utegneta stare, če ne postreliti, vsaj poloviti, mladiče pa lahko vse vjameta.«

Tanki je seveda vesel, ko vidi oba lovca, in hitro je pripravljen, da gre z njima; nesla sta saboj v Stané res precej velik zaboj. Dospevši do omenjenega kraja, vprašata ratarja na njivi: »Kje so kune?« Ta se jima zakrohota na vse grlo; naši lovci pa se spomnijo prvega aprila. Pustivši tam zaboj jo vrežejo hitro proti domu. (Nadaljev. prih.)

POMLAD.

(Zložil † J. Virk.*)

Srce v prsih se raduje,
Kadar vidim, da povsod
Vsaka stvar se oživljuje, —
Vstaja pomladanski rod.

Solnce zemljo bolj ogreva,
Vso naravo zdaj budi;
Plašč zeleni jo odeva —
Mlado krilo vigredi.

Zopet krasno zelenijo
Travniki, ledine vse,
In po trati se bliščijo
Prve mlade rožice.

Že razlega se po gaju
Radopevnihi ptičev glas,
Naznanjuje v vsakem kraju
Se radosti polni čas.

Že stoji na griču bela
Črešnja vsa okrašena;
Že je zeleneti jela
Breskva vsa pomlajena.

Lastovka je priletela,
Gnezdice nabira si,
Kukovica je zapela,
Slavič zopet žvrgoli.

Novo vse življenje diha,
Mrzle zime sluha ni,
Vetere mili toplo piha — :
Ah! želim si takih dni.

*) Povzeta je pesem iz Virkovih zbirk, ki jih ima njegov dedič gosp. R. Merčun. Nekaj Virkovih pesmij bodo objavile letošnje »Drobtinice«.

Prvo cvetje pomladi.

(Spisal Sanjačevič.)

Pomladni cvet odeva svet.
S. Gregorčič.

Lep, krasen pomladni dan! Nebo je jasno kot ribje oko. Niti jednega oblaka, ni jedne meglice ni na širnem nebem oboku. Zlato solnce samo se šopiri tam gori, gledaje oblastno in mogočno po širnem svetu ter zlivaje svoje mile žarke na zemljo. In legak vetrič pihlja po zemlji. — Vse hiti ven na prosto, mlado in staro, vse . . .

»Pomladni cvet odeva svet!« Zares! Lej, ondi priklile so iz zemlje prve cvetke krasne pomladi. Ponižne, priproste so, a vendar tako zale, tako čarobno krasne! Zlate trobentice, prijazno kimajoči, snežno-beli zvončki, temno-modre vijolice . . . niso li to res ljubke pomladne hčerke?

In kako pozdravi človek to prvo pomladno cvetje? — Z drugačnimi čustvi ta, z drugačnimi oni!

S sveto-nedolžnim veseljem pozdravijo to cvetje, prvo, ki je je rodila mati zemlja v krasni pomladi, otroci. Le poglej je, koliko jih je ondi na zeleni trati, kjer si trgajo lepih cvetok, delajo šopkov, spletajo vencev, da si okrasé mlade glavice. In ko so vsi najlepše odičeni in okrašeni, kako ti rajajo, skačejo, vriskajo! Od samega veselja ne vedó kaj početi. In po pravici, saj prav njim pristoji najbolj veseliti se krasnega cvetja. Kajti ni li to cvetje najlepša podoba nežne mladine? Mala, ponižna vijolica — ni li ona podoba otročje ponižnosti in priprostosti? Snežno-beli zvončki niso li vzor svete otročje nedolžnosti in čistosti?

Le veseli se, mila mladež, prvenk in prvencev pomladnih, le raduj se jih! A poleg tega skrbi tudi, da boš i ti v vsej svoji nežni dôbi prav kot te cvetke: nedolžna, blaga, mila, čista!

»— — — — — čuvaj cvetje,
Da mraz ne stre ga in vihar,
Poshrani v toplo ga zavetje,
Kot umen in skrban vrtnar.« — —

Z dokaj drugačnimi čustvi si utrga prvi cvet pomladi mladenič, ki

»cvetočega lica, cvetočih še let
Zdaj prve korake namerja mej svet.«

Kaj pač misli on? Misel za mislijo prešinja mu dušo, sedaj sladka, mila, nebeška, — sedaj mračna, grenka. »Ta nežen, mil cvet«, misli si morda mladenič, »kako je lep, kako krasen! To biserno krilce, pestra čaša, rumenopasasti prašniki! In potem ta prijetna vonjav! . . . Toda — bode li vedno tako cvetel ta cvet, ta nežni cvet? Ne! Razvijal se bode, procvital in duhtel — a potem? Potem bo uvenel, ospel se bo, zamrl bo!

»Oh cvetje je rahlo,
Čez noč se ospe.«

In jaz? Nisem li podoben temu cvetu? Sedaj cvetem, sedaj mi deli življenje veselja in slastij v obilju — toda prišla bo dôba, ko ne bode več mojega cvetja: uvelo bo, usahnilo, ospelo se bo, zamrlo bo na vedno! Ta lepa lica, to ponosno čelo, te bistre oči — — kaj, vse bo proč? Vse, čisto vse! Lica bodo zvenela, čelo se bo nagubančilo in luč očíj bo zgubila svoj mladostni ogenj.«

Pa pride do cvetja nevesta, utrga si je in si je zatakne v zlate kodrce. Kaj čuti ona s cvetom v laseh, s prvim cvetom pomladnim? Ne-li isto kot vrstnik jej mladenič? Morda; ali ona je vendar bolj brezskrbna, bolj najivna. Tužnih čustev si ne vzbuja v srcu, samo veselo znamenje jej je ljuba cvetka, veselo in pa tako nadepolno.

»Primerjati jame si ves ta kras,
— — — — —
In v misli se sladke zamakne.«

Sanjati jame o svoji sreči, o zlatem dnevu, ko bode i ona vsa v cvetju, ko jej bo krasen venec dičil lepo glavo, nje drug pa, on, kojega se je oklenila duša njena, bode stal poleg nje s krasnim šopkom na junaških prsih. In ona mu bo podala roko in on njej, in vez

ja bode združila, sveta vez, in srečna bota neizmerno . . .

»Razgrinja bodočnost se jej pred očmi,
Cvetoča in solnčnoblesteča,
In slika za sliko pred njo se vrsti.«

Slika za sliko, a tožna ni jedna, samo vedre, vesele, nebeške . . .

»Saj nji cvetè mladoletje,
Gorko nje srce je, žareč obraz,
In v prsih poganja jej cvetje.«

Tega ne pomisli zorna mladenka, da bo prav takrat cvetla poslednjič, potem pa da je utrzan nje cvet. Tega ne slutí, da bo potem morala občutiti marsikatero bol življenja, da bo morala prenašati skrbij in težav množino, kojih sedaj ne pozna, sedaj ko

»Krepča jo mladost in sladek čut,
In sreča — — — — —.«

Toda — dalje! . . .

Cvetje pomladno si utrga mož. Kako je pozdravi on? Mrklo zre v cvetko, dolgo jo zre. In kaj se godi v njegovi notranjosti, v duši njegovi? »To cvetje«, misli mož, »kako je krasno! In jaz sem bil nekdaž tudi tak: mlad, živ, vesel. Toda »Die Blume verblüht« — cvetje se ospe, jaz, moja mladost ospela se je tudi že. A kaj potem? »Die Frucht muss treiben!« Če le-to cvetje mora roditi in prinašati sad, človek, mož naj bi ga ne?«

»Kedor je možak
Strupene se kupe ne brani,
Sladke se nikdar ne pijani.«

Nobena kupa mu ne sme biti pretrpka, nobena presladka, da bi je ne izpil z mirno dušo, kadar je treba pomoči domovini, narodu, bratu, vesoljnemu človeštvu. Neumoren mora biti mož v svojem delovanji, če hoče, da se pokaže kdaj tega delovanja sad.

»Ne samo, kar velevala mu stan,
Kar more, to mož je storiti dolžan.«

In mož, ki stori, kar more, ki žrtvuje v prosveto domovini, v korist narodu svojemu, v blagor človeštvu vse, kar ima, tak mož je mož »pošten«.

»A mož pošten je solnce zlato,
Ki razsvitljuje, greje svet,
Ki v pisan cvet ogrinja trato,
Ki vrt in gaj odeva v cvet.«

Da, tak mož je biser — »cvet človeštva!« — —

Poslednjega zvabi pomladansko solnce vun na prosto sivega, sključenega starca. Ves reven in nadležen je, a vendar se oveseli i on lepe pomladi, ko se vse procvita, ko se vse prestvarja ter vstaja k novemu življenju. A prvi cvet pomladi, kak vtis naredi ta na njegovo dušo? Dočim vsak drug radosten pozdravlja krasni cvet, potoči starček o pogledu nanj solzo, solzo grenkega spomina. Kako bi je ne? Vidi cvetje, vidi deco, vidi moža, . . . vse, vse je veselo, vse se raduje življenja! A on? On ne more biti prav vesel. Tare ga starost in bolezen, lice mu je velo, čelo nagubano, lasje sivi, vsi udje kot mrtvi in otrpli. In ti, ki se sedaj veselé cvetja, ki cvetó sami, cvetó ter uživajo lepo življenje? Gorje — i oni bodo kdaj kot on! Vse, kar je na svetu, vse se spreminja, dokler se naposled ne vrne v to, iz česar je vzeto, — v prah zemlje. I cvet pomladni zginil bode, ž njim pomladno veselje.

A zopet se bode vrnil, in vračal in vračal nad nami, ko bodo drugi rodovi tu bivali. O da bi se kdaj vrnil, da nikdar — nikdar ne zgine!

Strupene rastline.

(Piše S. Robič.)

I.

Mnogokrat čitamo v kakem časniku, a še večkrat čujemo na lastna ušesa, kako se je ta ali oni otroval z rastlino, koja je po nasvetu vaških žensk ali kakega

mazača rabil kot zdravilo v svoji bolezni; posebno pa se kaj rada pripeti taka nesreča nevešči mladini, koja navadno tako željno sega po vsaki jagodi, ne zmenivša se, je li sad tudi neškodljiv, zdrav in tečen. Posledica take lahko-

vernosti in nevednosti je često nagla smrt, ali vsaj huda, včasih dolgotrajna bolezen. Sveta dolžnost je človeku, varovati sebe in druge škodljivih stvari ter ohraniti ljubo zdravje, ta neprecenljivi dar božji. Zato sem se odločil, da naštejemo in opišemo vsaj nekatere v naši mili domovini rastoče in nam do zdaj več ali manj kot strupene znane cvetice, da bi častite čitatelje lista »Dom in Svet« vsaj nekoliko seznanil z njimi. Posebno koristno in tudi potrebno bi bilo, da bi se učitelji in učiteljice trudile dobro poznati vse človeškemu zdravju in življenju škodljive in nevarne rastline. Naj bi jih torej nabirali, pri ugodnih prilikah kazali otrokom, priporočali jim, da naj ne devajo v usta lističev, naj ne žvečijo, še manj pa uživajo sadu ali jagod takih strupenic.

Navajal jih bom, kakor se prikazujejo v prirodi in mimo grede bodem še omenjal kake druge stvari. — Nabirko strupenih in drugih rastlin si vsakdo lahko napravi tako-le: Izkoplji rastlino s koreninami vred iz zemlje, prsti očiščeno deni v tako zvano botaniško škatljo, ako jo imaš; če je pa nimaš, pomagaj si, kakor najbolje veš in znaš, samo dobro pazi, da ti cvetje in listi preveč ne zvené. Prišedši domov položi rastlino na pôlo pijočega papirja, razgrni posamezne liste in kolikor le možno lepo pogrni jo z drugo pôlo pijočega papirja, in ako hočeš več nabranih rastlin vložiti, delaj enako z drugimi. Končno pokrij celo skladalnico s primerno desko in obteži jo dobro s kamenjem ali pa s knjigami. Stiskati rastline v stiskalnici ni dobro, ker se nekatere preveč zmečkajo in čestokrat zgubé svojo prvotno podobo. Treba pa je vsaki dan vsaj enkrat preložiti rastlino na drug suh papir in čim večkrat se to zgodi, tem hitrejša in lepša se posuši. Popolnoma suho vloži potem po kakem sostavu ali sistemu na drug ličnejši papir, kakoršnega dobiš v prodajalnici prav po ceni, zapiši na listek njeno ime, konec njega okrajšano ime »autorja«, t. j. učenjaka, koji je rastlino tako imenoval, pristavi še slovensko ime, ako ti je znano; zdolej pa zabileži tudi, kedaj in kje si jo dobil.

Umeje se pa samo ob sebi, da nikdo ne dobi vseh zaželenih rastlin v svoji domači okolici; tedaj mora ali sam stopiti še v druge kraje nabirat, ali pa se pogoditi z nekaterimi enakimi nabiralci, da si jih med seboj zamenjajo.

Po tem kratkem uvodu ozrimo se po zalih hčerkah čudapolne prirode! — Prve cvetice, koje so se letos na Šenturškem pogorji že konec meseca prosinca prikazale in se zdaj tu in izvestno tudi drugod v mnogobrojnem številu razcvitajo, so kurice ali črni teloh (*Helleborus niger*; L.). V okolici Borovniški jih imenujejo slepice, in drugod morebiti še drugače. Krasne so. Vzemimo eno s koreninami vred v roko in oglejmo jo bolj na drobno! Črnikasto korenino ima skoro mazinec debelo in z mnogimi vlaknatimi koreninicami poraslo. Korenina poganja samo pri tleh velike liste in več od 3—8 palcev visokih navadno enocvetnih golih stebelc; le pri vrhu pod cvetnim vencem sta dva prav majčkена lističa. Pritlehni dolgoreceljnasti*) listi so dlanasti, zloženi iz 7—9 podolgastih, debelih, ob robu napiljenih lističev. Cvetni venec ima petero velikih, ali snežnobelih, ali pa nekoliko bledorudečih jajčastih časnih listkov in okrog pestičev in obilno prašnikov je še deset zeleno-rumenih cevastih, dvoustnatih listkov, v kojih se méd nabira. Kdo bi mislil, da more ta krasna cvetica, koja ob ugodnem vremenu daje pridnim čebelicam toliko sladčice, biti smrtno nevarna? In vendar je. Čujmo le, kaj Pecirka v svoji knjigi »Die Giftpflanzen Oesterreichs und Deutschlands« o nji pripoveduje! On piše: »Na pristavi nekega graščaka je zbolel eden izmed hlapcev. Po nasvetu sohlapcev podá se do znanega mazača, ki je bil na glasu, da pozna razne rastline in ume ozdraviti skoro vsako bolezen. Mazač mu dá korenin črnega teloha veleč: naj jih na sadnem moštu skuha in potem tekočino pije. Sluga prišedši domov skuha korenine ter izpije kozarec tega dozdevnega zdravila, in njegov preveč zvedavi

*) Mesto pecelj, ki je latinska beseda »petiolus«, rabim jaz recelj, koja beseda je v okolici Kranjskogorski sploh znana in se mi tudi zdi, da je prav slovenska.

gospod tudi tako. Ali znamenja ostrupljenja so se kmalu prikazala. Čez malo časa je jelo prav hudo viti oba. Sluga, ki je v svoji domišljiji vse bolečine svoje pripisoval le zdravilni moči te pijače, natočil si je še drug kozarec in ga izpraznil. A kaj se zgodi? Ni še ena ura pretekla, bil je mrlič; gospod pa, koji je samo en kozarec te tekočine popil, umrl je po preteklih dveh urah. Pač žalostno!

Črnemu telohu v rodu je zeleni teloh (*Helleborus viridis*; L.), koji se z onim istodôbno prikaže v nižjih krajih. Kdor se je soznanil s črnim, spoznal bo prav lahko tudi tega. Oglejmo si ga!

Iz temno-rujave korenine poganjata navadno le dve, zdolej goli stebli, koji doraseta poldrugi čevelj visoko. Zgorej sta razdeljeni na vejice in ali goli, ali pa tanko kratkodlakasti; pri cvetnih receljnih sè sedečimi, navadno le na troje razdeljenimi, ob robu napiljenimi lističi oblisteni. Pritlehni listi, koji še le po popolnoma razcveteli rastlini pririjejo iz zemlje, so zloženi iz 7—12 podolgastih, zadej po žilicah kratko dlakastih, ob krajcih ostro napiljenih listkov. Jajčasti čašni listi so zeleni. Pritlehni nagi, ozkosuličasti listki imajo posrednjo žilo zadej nekoliko vzdigneno; male postranske žilice pa vtopljene. Kitel jo imenuje »*Helleborus dumentorum*«.

Tudi sta še *H. odoratus* (W. & K.) in *H. atrorubens* (W. & K.). Prvi ima blede-zeleni, drugi pa škrlatno-vijoličasti cvetni venec. Zgornji šilasti konci pestičev molé pri obeh vodoravno narazen, in široko-suličasti listki pritlenih listkov imajo zadej nekoliko vzdignene žilice.

Fleischmann navaja v svoji »Flori« še nastopne: *H. Bocconi* (Ten.), *H. purpurascens* (W.) in *H. altifolius* (Heyne.), koji vsi so same razlike zelene-ga teloha. Po gorskih gozdih rase še smrdljivi teloh (*Helleborus foetidus*; L., ali *H. graveolens*; Host.). Spozna ga

lahko vsakdo že po njegovem smrdljivem duhu; potem pa še po okroglih travnato-zelenih listih, ob privrhnih krajcih blede-rudeče pisanih.

Vsi telohi, naj imajo to ali ono ime, so smrtno strupeni. — Po sistemu Linnéjevem spadajo telohi v 13. razred »*Polyandria polygynia*«; po naravnem pa med »*Ranunculaceae*«.

Naj še omenim, da na teh rastlinah živi, kolikor mi je znano, petero pasem (species) mikroskopskih glivic; in sicer: Po nekaterih receljnih se prav na gosto naseli glivica »*Pirottea veneta*« (Sacc.) z imenom; zadej po hrbtu listne žile sezaredi »*Peziza atrata*« (Pers.). Ako vzameš kak mrtev listek v roko in ga držiš proti solčni svetlobi, zapaziš po listni ploščici brezštevilno črnih pikic in te so glivica »*Metasphaeria Hellebori*« (Rehm.). Na zvene le pestičeve mešičke se kaj rada vtihotapi glivica »*Cladosporium fumago*« (Lk.) po imenu; in po nekaterih še svežih listih se vdomači glivica »*Urocystis pompholygodes*« (Rabh.).

Evo ti, kako zanimiva in čudapolna je priroda! Tedaj seznanimo se vsaj nekoliko s prirodnimi stvarmi, koje ne samo kratkočasijo in razveseljujejo človeka, ako ima le količkaj očesa za lepoto, marveč mu tudi vedrijo duha, bistrijo mu um, utrjujejo mu spomin, blažijo mu srce in kar je čez vse to: spominjajo ga stvarnika, vodijo ga k Bogu. Tudi narava je božja knjiga. Nerazumljiva je, ako ne pozna čitatelj pisatelja ali začetnika te knjige: zanimiva, živa, krasna je, ako ne zapiramo oči, da ne bi spoznali stvarnika. Naj nikdo ne misli, da ni mogoče imeti h krati vnetosti za naravo in navdušenja za Boga. Najlepše se strinja oboje. Naj bi torej vsakdo globoko si vtisnil v spomin besede sv. Avgušтина in se tudi marljivo po njih ravnal, ki pravi: »*Omnis disciplina sapientiae est: cognoscere creatorem et creaturam*«.

Iz domačih in tujih logov.

(Nadaljevanje.)

II. Omela.

Potniki prepotovavši pragozde vročih krajev, osobito Amerike in Azije, ne morejo se načuditi krasoti ondotnih po velikanskem drevju spenjajočih se lesnatih rastlin ter radi priznavajo, da je njih pero često preokorno, kadar velja podati pristno sliko oddaljenih nam dežel. Ne samó spenjajočih se rastlin, katerim se razvejavajo korenine v zemlji, temveč tudi pravih zajedalk je ondi kakor nikjer drugje lepo število. Nekateres odlikujejo po izvanredno lepih in velikih cvetih ter še bolj očarajo strmečega tujca, kojemu sicer niso neznane domače cvetke, — a iskati jih je po prtljaji. Tudi mi imamo neznatno številce zajedalnih javnocvetek, ki se pa gledé velikosti in lepote nikakor ne morejo meriti s prekomorskimi in nam še na misel ne pride, da bi se kdaj radi tega nedostatka pritoževali. Obratno, prav hvaležni smo stvarniku, da nam ni poslal te nadloge v obilnejšem številu. Kar je dika pragozdom, bilo bi nam na veliko škodo. Še ta betvica domačih zajedalk dela nam pogostoma prav veliko kvaro bodisi v gozdu, na sadnem drevju, ali pa na polji. Zaradi tega naj opišemo čitateljem grmiček, ki nam napravlja po raznem drevju dosti preglavice in kojega je treba odstranjati in pokončevati, liki kako kvarljivo žival.

Rastlina, o kateri smo nakanili poročati, je najbolj podobna kuhinjskemu orodju istega imena na »o«, koje rabijo naše gospodinje, kedar je treba pripraviti peč za vsajanje krušnih hlebov. In res, ni je rastline — vsaj v naši domovini ne, — koji bi se to ime gledé podobe bolj prilegalo! Omela je ljudem povsod znana, samó da jim rajše rabi spakedrana tujka, nego lepa domača beseda. Kamor greš, povsod ti doni na ušesa »lim«, in sicer ne samó kot poznamenovanje za našo rastlino, temveč tudi za snov, ki je služila in služi marsikje še sedaj trdosrčnim ljudem v pogubljenje in ugonobitev toli koristnih in

ljubih krilatih pevcev. Mnogi so se že prepričali o nespametnem tem početji, druge pa zadržuje postava, da ne ravnajo tako kruto z našimi majhnimi dobrotniki. A vendar vse še ni, kakor bi moralo biti!

Omela je torej zajedalka, t. j. potrebne živeža ne pripravlja si sama, temveč pije ga iz dreves, na kojih se je nastanila. Da tako izsesavanje ni materi rastlini na korist, uveril se je vsakdo, ki je natančneje opazoval dotičnico. Omeline korenine namreč prodró skorjo ter rastó v les, kjer se razvejijo in z njim v celoto zvežejo. Živilni sok, prišedši po drevesnem deblu do teh korenin, vstopi vanje ter redi kvarljivko namesto veje, na katerej si je izbrala svoje selišče. Na ta način je pretrgana soku pot do listov, ki se dadó prisposodbljati živalskemu želodcu, ker oni so prav tisti organi, kateri pripravljajo rastlini živež po kemijskih zakonih. Ni čuda, da napadeno drevo hira, osobito pa veje, iz katerih rastó škodljivke. Taka veja se nekako spači in okoli zajedalke preveč odebeli, dočim je ostali del šibek in veter ga lahko odlomi; tudi ne gré v dolgost in ne donaša skoro nobenega sadú. Ako pa sedi kvarljivka v vrhu, kar se posebno na jelkah (hojah) pogostoma nahaja, zaduši jej vrhni popek in namesto njega širi se ona prav oblastno na okrog. V vsakem slučaju je treba zajedalko odstraniti in z nastalo rano ravnati, kakor z drugimi.

Omela je naš edini vednozeleni grm in zato ga je po zimi lahko ugledati osobito na listnatem drevju, kateremu se je listje osulo. Kratko deblo je vilasto razraščeno in povsod enakomerno kolenčasto. Ker je vrhni popek dosledno cvetni popek, ne raste grm preveč na visoko, temveč na široko. Pod vrhnim sedita nasprotno dva popka, ki nadaljujeta vejico vsak na svojo stran. Usnjati, topopodolgasti listi so tudi nasprotni in imajo pet skoro vsporednih žilic, ki se pa dokaj na drobno razvejijo med ostalo staničje. Listi so ob robu celi in kakor vsa rast-

lina rumenkasto-zeleni. Po barvi nam je vendar razločevati dvoje grmov: nekateri so blede-rumenkasto-zeleni in imajo precej širje liste, kakor je tudi vsa rastlina nekam močnejša; ona nosi samó prašne cvete, ki sedé med mlajšimi rogovilami in listi. Drugi so temno-rumenkasto-zeleni z ozkimi listi in nežnejšimi vejicami; med rogovilami in listi sedé le pestični cveti, iz katerih se pozneje razvije plod. Rastlina je torej dvodomna. Prašni cveti imajo samó četverodelen obod, na kojega krpicah sedé štiri prašnice brez prašnih nitek. Pestični pa imajo četverolisten venec in v njega sredi pestič, ki se pozneje razvije v belo, oblo, ko grah debelo in enosemno jagodo, ki je napolnjena z lepljivim sokom. Jagode ostanejo na grmu do prihodnje pomladi, ko narava zopet oživi in se sok z nova jame po rastlinah pretakati. Sedaj razveže tudi omeline popke, da se razvijó v neznatno cvetje.

Jagode popadajo sčasoma na tla, kjer segnijejo. Nekoliko jih pa vendar vsled lepljivega soka obvisi na spodnjih vejah, koder izrastó novi grmički. Tako se širi ta nepridnica sama ob sebi po istem drevesu in prav poredkoma se košati le jeden grm na njem. Videl sem že deset takih butar na jedni jablani in posestniku očital njega nemarnost. Sicer pa je sam priznal, da napadene veje skoro nič ne rodijo, ali vzroka je iskal drugje. Po dveh letih so si pa osnažene veje dobro opomogle in obilno rodile. Tiste pa, ki so se morale vsled pregloboke rane ob njej prikrajšati, pognale so lepe mladike. Človek včasih svojim očem ne veruje, posebno pa ondi ne, kjer ni pričakoval takšne prikazni. Celó po drevji po omiki dišečih ljudij ni omela kaj redkega. Ako pa že z vrtoom tako slabo stoji, česa je pričakovati od divje rastočih dreves! Prav s tem more človek obilo koristiti imeti od narave, da je po pameti vravnava za svoje namene.

Na ravnem polji je omela bela vrana, tem gošče jo je najti po hribovitih krajih. Po vzroku ni treba popraševati, kajti že dolgo je znano, da razmnožuje našo zajedalko drskač (carar), naših drozdov največja ptica. Za poletja živi bolj po višavah in se ne zmeni za brdje. Ko mu pa sneg hrano zapade, preseli se v nižave in stika todi za raznimi jagodami. Tudi omelinih ne zametuje, temveč najé se jih s pravo slastjo. A njega želodec je vendar preslab in ne more prekuhati in prebaviti semena. To odpade z blatom in ako se prilepi na kako vejo, kali in zraste v zajedalko. Ni še dolgo tega, kar se je opustila trditev, da mora omelino seme, ako naj je kaljivo, prepotovati drskačeva hranila. Zavaljo tega se je razvil pregovor: turdus sibi ipse malum cacat, kar bi se v dostojni slovenščini glasilo: drozd sam sebi zanjke stavi. On raznaša rastlino za svojega klatenja od kraja v kraj; od njenih jagod se napravlja klej, s katerim se namažejo palčice, na koje se prilepi perje okusnega ptiča.

Na hrastu omela ne raste, ampak neka druga njej podobna zajedalka, ki se pa jeseni ospé. Tak hrast je bil Germanom dokaz posebne moči in še dandanes se njih potomci radi zaljšajo s hrastovim listjem. To zajedalko rabili so tudi za božjast. V starem veku je bila omela na posebnem glasu, da se ž njo odpró vrata v podzemeljski svet. Tudi na severu so jo posebno čislali, kajti bila je neki najboljši protistrup in vsaka stvar, ki je pila od »omeline pijače«, postala je neizrečeno plodovita. Sedaj pa je njena slava pri kraji in za nas ima samo še pomen zajedalnega grma. Z zlatimi srpi dobivali so jo za poganstva svečeniki raz drevje, sedaj pa jo z nevoljo pokonča umni sadje-rejec ter gleda na to, da jo že v kali zaduši. Vse posvetno je minljivo! Kdo bi mislil, da ima tako neznatno bitje svojo zanimivo zgodovino?

Slovstvo.

SLOVENSKO SLOVSTVO.

Pesmi. Zložil Jos. Cimperman. V Ljubljani. Založila knjigotržnica J. Giontinijeva. 1888. Str. 190. Cena nevez. 1 gld. 20 kr.; vez. zlat. obrez. 2 gld.

Gosp. Jos. Cimperman ni nepoznan pesnik, da bi ga trebalo čitateljem še le predstaviti. Izdal je že l. 1869 svoje »Pesmi« (nat. in zal. J. Blaznik, str. 62) in peval je od takrat mnogo ter priobčeval svoje pesmi v »Zori«, »Zvonu«, »Kresu«. Za velikonoč nam tukaj pesnik nikakor ne podaja vseh svojih pesmij, ampak izbrane, umetne, urejene, oglašene in v spomladansk šopek povite. Razvrščene so v te oddelke: I. »Listi ljubezni.« II. »Pod kostanjem.« III. »Usehlo cvetje.« IV. »Kristali.« V. »Ivéri.« VI. »Gazele.« VII. »Distihi.« VIII. Razne. Glavni predmet teh pesmij je ljubezen — po geslu »Listov ljubezni«: Die Liebe ist der Dichtung Stern, Die Liebe ist des Lebens Kern; Und wer die Liebe ausgesungen, Der hat die Ewigkeit errungen. To je resnično; a ljubezen je razna. Ljubezen našega pesnika ni vseskozi po pravnih zakonih dovoljena. Poleg ljubezni peva še o življenji in njega raznih podobah, o svoji usodi, domovini in nekaterih slavnih možeh ter podaja kaj mnogo tega, kar bi imenovali »skušnje v življenji«, tudi razna pravila. — Naš pesnik gleda v življenje globoko, bistro in natanko, opazuje pridno, skoro nobena malenkost mu ne uide. Toda v njegovem duhu se ne zrcali življenje tako, da bi iz duha porajale se nove, žive slike, da bi videli v teh podobah življenje konkretno: marveč naš pesnik prevdarja, premišljuje, sklepa in kar je prevdaril, to spravlja v pesniško obliko. Zato bi smeli reči, ako že rabimo frazo, da prevladuje v teh pesmih »refleksija«; kdo drugi bi utegnil reči, da je naš pesnik »subjektiven«.

Gledé pesniške oblike moramo priznati, da ima pesnik i težavneje oblike v svoji oblasti. Tudi z jezikom gospodari oblastno, okoristiti se hoče z vsem njegovim bogastvom. — Zunanja oblika knjige je okusna in lepa.

Beatin dnevnik. Roman. Spisala Lujiza Pesjakova. Novomesto 1887. Nat. in založil J. Krajec. Str. 164. Cena 30 kr. »Narodne biblioteke« 25. in 26. snopič. — Slavnoznana gospa pesnica in pisateljica nam podaja v obliki dnevnikovih zapiskov prav pesniško povest, »roman«, v katerem se strastna, a nesrečna ljubezen grofice Dore in plebejca Riharda konča s smrtjo Dore — omožene baronice in z ženitvijo Riharda z Beato — governanto, ki piše dnevnik. Pri-
znavamo, da razpenja pisateljica prav močna krila svoje žareče fantazije in da se razliva mladostna gorkota po onih govorih, ki so navdihnjeni z ljubeznijo. Dejanje je bogato razvito in dovolj naravno; celo ono igranje s poezijo v francoskem jeziku se povesti prilega. Opomnimo pa, da večina čitateljev »Narodne biblioteke« ne umeva francoščine in torej tudi ne

bode mogla umeti duhovitosti ter spretnosti gospe pisateljice v francoskih verzih. Značaji so risani resnično in so zanimivo različni. Precéj omotičen duh in vroča sapa vejeta v tem bujnem življenji. Nikakor ne odobravamo, da se ni ognila pisateljica oni skušnjavi: napraviti več »effekta« z ljubeznijo Dorino in Rihardovo po Dorini možitvi z drugim možem. Smrt Dorina se nam zdi res žalostna, pa še iz drugih obzirov, nego jili povest omenja.

Spisje. Priredil P. Miklavc. Novomesto 1886. »Narodne biblioteke« 24. snopič. Str. 67. Cena 15 kr.

»Angeljček«, otrokom učitelj in prijatelj. Izdal Anton Kržič. I.—IV. zvezek. V Ljubljani 1887—88. Samozaložba. — Tiskala »Katoliška Tiskarna.« 8°, po 48 str. s podobami. Cena zvezku 12 kr. — Kdor pozna neizmerno važnost slovstva za mladino in kdor je imel priliko opazovati — kakor jaz — kako priljubljen je postal naši mladeži »Angeljček«, mora imenovati podjetje gospoda izdajatelja zares srečno, blago, zaslužno, občudovanja vredno. Bodisi da gledamo na vsebino, bodisi na zunanjo mično obliko, bodisi na nizko ceno: mora se nam polniti srce z veseljem, da smo dobili tako dobrega »učitelja in prijatelja otrokom«. Ker je »Angeljček« v mnogo tisoč iztisih že med ljudstvom našim, ni mi treba o posameznostih poročati. Opomnim samo to, da izide kmalu I. zvez. v drugi izdaji, akoravno je bila prva natisnena v 4000 (!) iztisih.

»Jezičnik« v slovenskem slovstvu ob njegovi petindvajsetletnici. Predaval v »Katoliški družbi« A. Kalan. Ponatis iz »Slovenca«. V Ljubljani 1888. Kot rokopis tisk. »Katoliška Tiskarna.« 12°, str. 74. Ta knjižica nam podaja vrlo zanimiv govor: kratek pregled »Jezičnikovih« letnikov in h krati slovenskega slovstva.

»Koroške bukvice« slovenskemu ljudstvu v poduk in kratek čas. Izdaja in zaklada Filip Haderlap—Jurjev v Celovcu. V. in VI. snopič 1887. Tiska J. Krajec v Rudolfovem. Snopič po 10 kr.

»Zlatomašnik sv. Oče Leon XIII.«. Kratek opis njihovega življenja in delovanja. Na svitlo dala in založila »Katol. družba za Kranjsko«. V Ljubljani 1887. 8°. str. 40. — Ta preveč prezirana knjižica se dobi sedaj pri predsedniku »Katol. družbe« za nižano ceno 6 kr. Cenejšega in vendar lepega spomina na zlato mašo sv. Očeta ni mogoče dobiti.

HRVATSKO SLOVSTVO.

Matica Hrvatska. Poleg v št. 2. na str. 30 imenovanih knjig je poučna zlasti: XI. knjiga »poučne knjižnice« M. H. z naslovom: »Kukci«. Prirodopisne crtice. Napisao Mišo Kišpatić. Knjiga prva. Sa sedamdeset i šest slika. Velika 8°, str. 259. Cena 2 gld. — Zanimivo in obširno popisuje znani pisatelj življenje, važnost in javljenje kukcev v prirodi, kojih glavne (mravlje,

termite, bučele, ose, gozdne žuželke in ovočju škodljive) predočuje še posebej. Odlikujejo se kaj zelo ilustracije. — Marsikoga, zlasti pa prijatelje potovanja, razveselila je izvestno elegantna in mična knjiga Adolfa Veberja: »Put u Carigrad«. Sa četrdeset slika i tlorisom Carigrada. 8°, str. 239. Cena 1 gld. 50 kr. — Koliko da je natančen in resničen ta potopis, žalibog ne morem soditi, a zanimiv in poučen je dovolj, da ga bode vsakdo z veseljem del iz rok. Slike niso tako čiste in lepe kakor v prejšnji knjigi, a vendar dokaj lične. Tako skrbi M. H. za mnogovrstno vsebino. — »Aug. Šenoa. Sabrane pripovedi.« Svezak peti. 8°, str. 277. Cena 1 gld. 20 kr. — »M. H.« izdaje tega pesnika in največjega hrvatskega pripovednika v posameznih zvezkih, da ga bode polagoma narod vsega dobil v roke. Ta zvezek je za nas Slovence posebej zanimiv zaradi prve povesti ali slike: »Karamfil sa pjesnikova groba«, kateri pesnik je naš »nesretni Franjo Prešern«. Tudi je ta preložena v slovenščino. Druge povesti so: »Pruski kralj.« »Turci idu.« »U akvariju.« Ker bomo prilično o Šenoi kaj več spregovorili, naj sedaj to naznanilo zadostuje. — Šesta in sedma knjiga sta: »Pod starimi krovi« Zapisci i ulomci. Napisao Ksaver Šandor-Gjalski. 8°, str. 199. Cena 75 kr. — Zabavne knjižice 87.—89. zvez., in — »Ksanta«. Pripovijeda Ivo Vojnović (Sergij P.) 8°, str. 196. Cena 75 kr. Zab. knjiž. 90.—92. zv. Z malo besedami se ne dá oceniti umetnostno delo, zato naj je dovolj, da obe povesti omenjamo. — Slovincem namenjena je knjiga: »Rječnik hrvatsko-slovenski.« Za slovenske svoje članove izdala Matica Hrvatska. 8°. — Ta knjižica, obstoječa iz male slovnice in kratkega slovarja, je kaj dobro došla Slovincem. Učenje hrvatskega jezika je s tem zelo olajšano. — Iz tega kratkega pregleda je razvidno, da je zgoraj (str. 30) izrečena hvala »Mat. Hrv.« popolnoma opravičena.

ČESKO SLOVSTVO.

(Piše Stj. Zagorac.)

Česko slovstvo (posebno novejšo od l. 1848 dalje) obiluje raznimi deli, posebno se je pa

lepo razvila belletristika, katero goji mnogo izvrstnih pisateljev. Žal, da so nekateri pisatelji krenili na slaba pota. Med njimi sicer genijalni pesnik Jaroslav Vrchlický, o katerem pravi »Obzor« (1887, str. 96), da »hvali upor duha proti Bogu, telesa proti duši, greha proti čednosti«. Najnovejši plod Vrchlickega je prevod: »Osvobozený Jerusalem«, katerega je izdal Al. R. Lauermann v Pragi. Do sedaj je izšel samo prvi zvezek tega dela in obsega skoraj pet spevov slavne epopeje. Celo delo obsegalo bode četrir zvezke. Prevod je krasen, predstavlja pridrži je tudi metrum originalov — italijansko stanco. Vrchlický je poleg Dantejeve »Bozanske komedije« (1882) uvedel torej tudi Tassa v česko književnost.

Zelo znan pisatelj je tudi Svatopluk Čech, izmed najpopularnejših pesnikov česk. V vseh njegovih delih, bodi si v prozi, bodi si v stihovih zrcali se čist narodov duh, duh slovanski, duh ljubezni in sloge, a prokletstvo vsem sovražnikom slovanskim. On je apostelj vzajemnosti slovanske pri Čehih, zato ga pa narod tudi tako ljubi. Ta pesnik je obdaril narod spet z novim dokazom svoje velike ljubezni za sveto in vzvišeno stvar, z zbirko pesmij polnih žarkega rodoljubja in žive poezije, pod naslovom: »Jutrní písne«. To so politične pesmi. Kdor jih čita, napolni se s prekrasnimi mislimi, katere je pesnik ogrnil v lepo obliko in izvel na nov, izviren način. Opozarjam vse prijatelje českega slovstva na te jutrne pesmi Svatopluka Čecha.

Nedavno je izšla v Pragi zanimiva knjižica Eduarda Jelineka, (dobro znanega pisatelja in pa nekdanjega urednika »Slovanskega sbornika«, kateri je sedaj prestal izhajati), z naslovom: »Dámy starších solonů polských.« V tej knjigi je nabral pisatelj zelo zanimivih črtic o poljskih plemkah, posebno pa onih, katere so sodelovale pri vstanku l. 1830. in doživele žalostne njegove posledke. Prekrasno je tu narisana patrijotizem in pa žrtve teh Poljakinj. Dobro je znano Čehom večje pero Jelinekovo, posebno pa so priljubljene njegove nedavno izišle »Ukrajinske dumy«, v katerih prav zanimivo opisuje življenje in običaje ukrajinskih Kozakov. (Konec prih.)

Listnica uredništva. Nekaterim gospodom pisateljem, kojim ni bilo mogoče odgovoriti posebej: Lepa hvala! Prosimu potrpljenja: o priliki pride na vrsto. Ako je v velikem listu težko napolniti nenasitljive predale, je pa v malem težko izbrati primerno tvarino in h krati ne se zameriti pisateljem. — G. Fr. J. v Lj.: Kažete precej spretnosti; vsaj zadnja pride na vrsto. Naznanite svoj naslov! — G. Fr. S. v Lj.: Razveselili ste nas. O priliki. Le naprej! Prosimu Vas naslova. — G. Vaz. v Gor.: Srčna hvala! Dobro došlo. Potrpajte! — G. I. v Gor.: Lepa hvala! Enakega si želimo še več.

Listnica upravnštva. Gospode naročnike, ki spremené svoja bivališča, prosimo, naj nam to naznanijo. — G. I. B. v L.: V takem slučaju je kaj lahka pomoč reklamacija. Brez zamere! — Sl. čitaln. v S. pri G.: 1 gl. 20 kr. ni naročnina za celo leto.

Cena: Za celo leto 1 gld. 60 kr.; za pol leta 80 kr. Uredništvo in upravništvo je v Marijanišči.

Izdajatelj, lastnik in urednik dr. France Lampe. Tiskala »Katoliška Tiskarna« v Ljubljani.